

Satranç

Kıvanç Çefle [btsatranc@tubitak.gov.tr]

Warton Kardeşler

Satranç problemciliğinin, satrancın kendisi gibi çok eski bir geçmişi var. Daha dokuzuncu yüzyıldan başlayarak, İslam coğrafyasında ortaya çıkan Al Adli, Es Suli gibi parlak satranççılar “mansubat” denen ilk kurgu örneklerini vermeye başlamıştı. Satranç Orta Çağ’da Avrupa’ya ulaştıktan sonra kurulan problemlerde, pozisyonun normal oyunlardaki pozisyonlara benzemesine çalışılıyor ve çözümlerde sıklıkla beyaz taşlar arka arkaya fedâ ediliyordu. Bu eğilim uzun süre devam etti; dolayısıyla da problem sanatının günümüzdeki düzeyine ulaşması epey zaman aldı. Ancak on dokuzuncu yüzyılın ortalarına doğru problemcilik oyununun kendisinden apayrı, kendine özgü kavramları ve estetik değerleri olan bir disiplin olarak sivrilmeye başladı. Bu ve bunu izleyen dönemlerde Alman Okulu, Bohemya Okulu, Yeni Alman Okulu gibi akımlar doğdu.

Ancak kurgu tarihinin en parlak bazı zekâları kendilerini bu akımlardan uzak tuttu. Onların esas amacı her şeyden önce çözeni uğraştıracak ve en sonunda da parmak ısırtıp hayrete düşürecek hatıta gülümsetecek eserler yaratmaktı. Hedef kitleleri, prestijli dergiler tarafından düzenlenen kurgu yarışmalarının bilgi hakemleri değil satranççı kitleydi. Bu problemciler arasında ABD’li dâhi kurgucu Samuel Loyd (1840-1911), Alman Fritz Giegold (1903-1978) ve bu yazının konusu olan İngiliz Warton kardeşler sayılabilir.

Thomas Joseph Warton
(1885-1955)

Joseph John Warton
(1900-1971)

Warton kardeşlerin büyük olanı Thomas Joseph Warton (1885-1955) polisti. Kardeşi Joseph John Warton’un (1900-1971) ise kütüphane yöneticiliğinden emekli olduğunu biliyoruz. İki kardeşin ayrı ayrı ve birlikte kurdukları problemlerin sayısının 2600’ü geçtiği tahmin ediliyor. Yapıtlarının ortak özelliği ilginç anahtar hamleler, iyi gizlenmiş manevralar ve evet, çözeni ters köşeye yatırmaları olarak tanımlanabilir. Aşağıda örneklerini göreceğiniz hazır matları değiştiren anahtar hamlelere düşkünlerdi. Özellikle üç hamlelik problemleri güçlükleri bakımından seçkindir. Onların tarzını bilenler, problemi çözerken daha en baştan “en olmayacak” hamleyi deniyordu.

Kardeşler problem kurarken nasıl işbirliği yapıyorlardu? Joseph Warton’un anlattığına göre “fikirler” daha çok onun aklına geliyordu, bu fikirleri satranç problemi normlarına uygun bir şekilde hayata geçirmek, teknik meseleleri halletmek ise ağabeyinin işiydi.

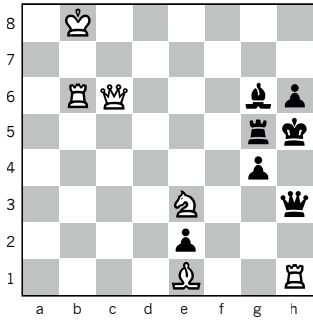
Şimdi örneklere geçelim.

Josef Hasek
(1897-1981)

Diyagram 1

T. ve J. Warton
The Observer, 1942

İki hamlede mat

Satranç problemlerinde az çok deneyimli olan bir meraklı ilk bakışta Diyagram 1'deki problemi basit bir bekleme hamlesinin çözeceğini sanır. Çünkü pozisyonda siyah filin herhangi bir hamlesine karşılık (1...F≈) 2. Vxh6 mat var. Ya da 1...K≈ 2. Vxg6 mat. Diğer yandan siyah vezir yarım açmazda ve 1...Vh2/h4 2. Kxh2/h4 mat ve 1...Vxh1 2. Vh1 mat ile yanıtlanıyor. Ya da 1...g3'e karşı 2. Kxh3 mat var.

O zaman az tecrübeli çözücümüz şöyle düşünür: "Tek yapmam gereken bir bekleme hamlesi!". Ama o kadar kolay değil... Bunlar Warton kardeşler! Bir hıznırlık olmalı mutlaka. Yine de hevesli çözücümüzü kırmayıp bazı denemeler yapalım:

1. Şa7/a8? Ka5+!; 1. Şb7? Fe4! 1. Şc7/c8? Kc5!; 1. Ka6 Kb5+!

Demek ki pabuç biraz pahalı. Bu problemi bir bekleme hamlesinin değil, bir tehdit hamlesinin çözeceğini anlamak biraz zaman alır.

O hamle de şu:

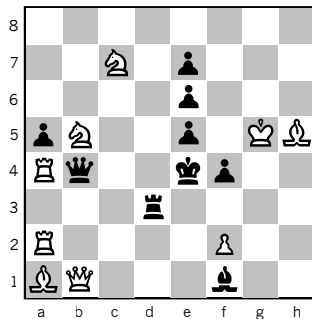
1. Vf3! (tehdit: 2. Kxh3 mat)

Varyasyonlar:

- a) 1...K≈ 2. Vxg4 mat**
- b) 1...Vh2/h4**
- 2. Kxh2/h4 mat**
- c) 1...Vxh1 2. Vxh1 mat!**

Diyagram 2

T. ve J. Warton
The Observer, 1942

İki hamlede mat

Diyagram 2'de de siyahın her hamlesine karşı beyazın bir hazır matı olduğu görülebilir. Bunları incelemeyi size bırakıyorum. Yalnız, bunlardan biri dikkate değer: 1...Vd4 2. Ac3 mat! (beyaz doğrudan 1. Ac3 ile mat edemiyor çünkü 1...Şd4 var). Burada da, problemi çözmeye çalışan kişi bu matın korunduğu bir anahtar hamle arayışına girebilir. Bu güzel mat buraya boşuna konmadı ya. Ancak bu arayış sonuçsuz kalır. O halde çözüme bakalım:

1. Aa7! (bekleme hamlesi)

Varyasyonlar:

- a) 1...Vd4 2. Vb7 mat**
- b) 1...Vc4 2. Kxc4 mat**
- c) 1...Vxa4 2. Kxa4 mat**
- d) 1...f3 2. Fg6 mat**
- e) 1...Fe2/g2/h3**
- 2. K(x)e2 mat.**

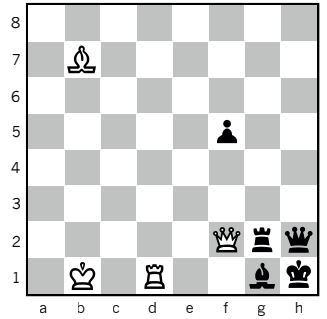
Hazır oyunda 1...Vd4'e karşılık 2. Ac3 mat varken, "oyun bozan" anahtar hamleden sonra bunun yerini 2. Vb7 mat aldı. Bunu mümkün kılan mekanizma nedir? Birincisi 1...Vd4 beyaz vezirin b7'ye ulaşmasına izin veriyor. İkincisi ve daha ilginç 1...Vd4 hamlesi d3'teki kaleyi engelliyor, öyle ki 2. Vb7 hamlesinden sonra kale açmazdan kurtulmuş olmasına rağmen siyah 2...Kd5 ile matı kesemiyor.

Bu ayrıntı b) 1...Vc4 varyasyonunda özellikle önemli: 2 Vb7+? Kd5!

Warton kardeşlerin üç hamlelik bir problemiyle devam ediyoruz:

Diyagram 3

T. ve J. Warton
British Chess Federation, 1949

Üç hamlede mat

Diyagram 3'te siyah fil ve kale açmazda olduklarından hareketsizler. Siyah vezirin herhangi bir hamlesine karşılık beyaz Vxg1 ya da Vxg2 ile mat edebilir. Ancak 1...f4 hamlesine karşı beyazın bir matı yok. İşte bu ipucunu takip edersek, kolay kolay unutamayacağımız anahtar hamleyi buluruz:

1. Va7!! f4 2. Ff3! Vh7+ 3. Vxh7 mat!

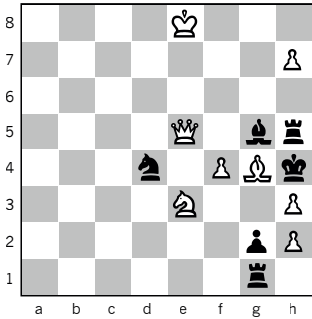

Ayın soruları

Şimdi sizi üç “wartonesk” problemle baş başa bırakıyoruz (Warton kardeşlerin tarzı problem dünyasında “Wartonesque” sözü ile nitelendiriliyordu). Önümüzdeki ay görüşmek üzere.

Diyagram 4

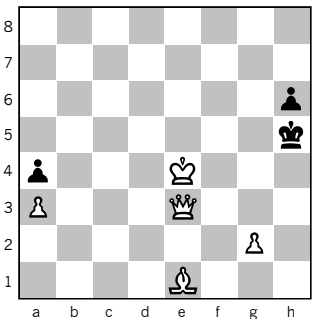
T. ve J. Warton
The Observer, 1944

İki hamlede mat

Diyagram 5

T. ve J. Warton
The Observer, 1935

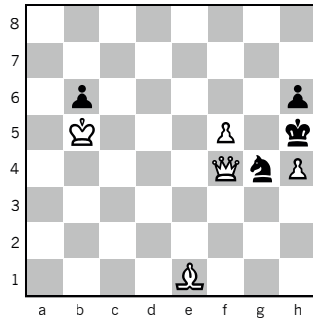
Üç hamlede mat

Son olarak J. Warton'un tek başına kurduğu bir problem:

Diyagram 6

Joseph Warton
Sunday Times, 1932

Üç hamlede mat

Kaynak:

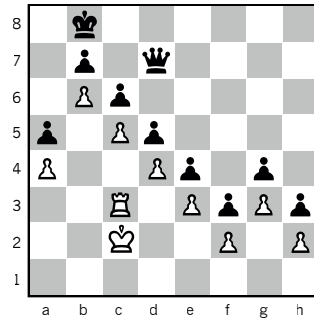
*The Wangling Wizards-
The chess problems of Warton brothers,*
Derleyen: Michael McDowell

([http://www.theproblemist.org/
downloads](http://www.theproblemist.org/downloads) adresinden
ücretsiz indirilebilir).

Geçen ay sorulan etüdün çözümü

Diyagram 7

J. Hasek,
1956

Diyagram 7'de siyah vezirin a6 karesi üzerinden beyazın savunma hattının arkasına sızması önlenemez görünür.

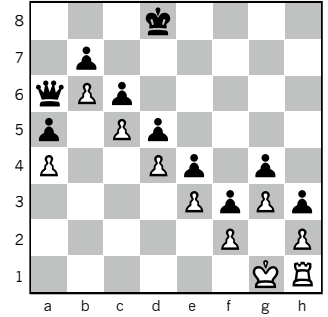
Buna rağmen beyaz nasıl berabere kalır?

Çözüm:

Burada beyazın gizli silahı pat. Ancak acele etmeli:

1. Şd2! Şc8 2. Kc1! Şd8 3. Kh1!! Vc8 4. Şe1 Va8 5. Şf1 Va6+ 6. Şg1! (Diyagram 8)

Diyagram 8

Gizemli manevranın sırrı ortaya çıktı. Artık vezir f1-a6 çaprazı üzerinde kalamayacağından (aksi halde oyun pat olur) siyah 6...Va8 oynamak zorunda.

Bundan sonra beyazın tek yapması gereken, siyah vezir yeniden a6'ya dönecek olursa şahını g1 karesine getirmek. Bunun için de basitçe Şf1-Şg1-Şf1... hamle dizisini oynaması yeterli. Beyaz, “hisarın” içinde güven içinde yaşamaya devam edecektir. Beraberlik.

Hasek'in etüdündeki başlangıç konumu da bilgisayarların beraberlik olduğunu “kabullenmediği” pozisyonlardan. Stockfish ısrarla ve inatla “+6.12” değerlendirmesini yapıyor. Yani ona göre siyah açık bir şekilde üstündür ve kazanabilmelidir!